

V pracovních učebnicích je pouze základní učivo dle osnov platných od 1. 9. 1991 a slouží jako doplňující učební texty. Vycházíme z numerace a dodržujeme její základní cíle. Početní výkony jsou v našich textech prostředkem hlubšího poznání přirozeného čísla. Využíváme i metody čítací, jejímž východiskem je názor, že pojem přirozeného čísla vzniká přidáváním po jedné — tzv. čítáním.

V učebních textech hodně využíváme peníze, jsou zde zábavné úlohy a i tak zvané barevné počítání. Pozornost věnujeme geometrickému učivu. Úlohy stupňují svoji náročnost a jejich úspěšné vyřešení posiluje důvěru žáka ve své schopnosti a jeho důvěru v rovnoprávné postavení kolektivu třídy. Společným prožitkem úspěchu při řešení úlohy jsou děti etnické skupiny posíleny ve svém sebevědomí sounáležitosti s kolektivem třídy.

V didaktice mateřského jazyka věnuje pozornost doc. PhDr. Karel Kamiš, CSc. z katedry bohemistiky Pedagogické fakulty UJEP v Ústí n. L. jazykovým bariérám v multikulturní výchově a jejich překonání u romské populace předškolního a mladšího školního věku. Problematika jazykových bariér spjatých s rámcem multikulturního prostředí a multikulturní výchovy zasluhuje mimořádnou teoretickou i praktickou pozornost proto, že proces zejména pedagogické komunikace neprobíhá v jejím rámci téměř nikdy bezporuchově. Jazykové bariéry jsou nedílnou součástí každé pedagogické komunikace, a v rámci multikulturní výchovy jsou v ní už předem zadány samou její podstatou v těsné návaznosti na stávající bilingvní českého a romského prostředí.

Výsledky výzkumu zvláště v mateřském jazyku a v matematice ihned předávané studentům studia učitelství pro 1. stupeň a praxe na 7. základní škole v Předlicích umožňuje studentům jejich snadnější vstup do pedagogické praxe, zvláště ve školách severních Čech.

Profesionalita učitele a jeho společenská prestiž

Josef Kittler

Motto: Sláva národů a rodů, měst a osad... toliko na lidech moudrých a rozumných záleží. Naše povinnost jest o to se starati, aby naši bedlivou prací vychování byli.

Komenský v 29. kapitole České didaktiky.

Zabezpečit dobré vzdělání pro všechny děti patří po staletí k životním

(politickým) požadavkům české společnosti. Při životě na exponovaném místě střední Evropy je to pochopitelné. *Každá politická prohra* (a nebylo jich málo) *znamenala vždycky záhubu nebo exil vzdělané vrstvy*, takže je samozřejmé, že po roce 1989 se stále naléhavěji ozývá volání po podstatném zlepšení práce české školy.

Teoretické studie o nových ideových (filosofických a sociologických) základech všeobecného vzdělávání, které se v poslední době objevují, snaží se řešit aktuální školské problémy komplexně. Je to přístup nepochybně logický, kdybychom se však s ním spokojili, je možné, že by se tím nutná reforma naší školy třeba o několik roků odsunula. Při zásahu do školského systému je na místě nejvyšší opatrnost. Opřeme-li se však o zkušenosti a tradice naší školy (mnohde jsou dosud živé) a o střízlivě posouzené zkušenosti zahraničních škol a odmítneme-li nekvalifikované populistické názory příliš smělých diskutérů na různých shromážděních, můžeme aspoň nejnaléhavější požadavky na změnu začít uskutečňovat hned. Po případném zpracování a přijetí teoreticky fundovaného návrhu na zásadní orientaci našeho školského systému není nebezpečí velkých korekcí: to, co naše škola naléhavě potřebuje a s čím by se mělo začít, není nová organizace, ani nové osnovy, ale změna stylu učitelské práce, t. j. demokratičtější a psychologičtější přístup k žákům a metodickou tvořivost učitelů.

Z tohoto hlediska je zajímavý projekt obecné školy: Navržený obsah vyučování je sice diskutabilní, ale fakt, že se setkal s takovým ohlasem a že se k práci přihlásilo několik set učitelů, vzbuzuje naději, že účast na výzkumu přispěje k obnově tradic tvořivé didaktické práce, která české škole zajišťovala čestné místo mezi evropskými školami už na konci minulého století.

Dobrá škola předpokládá dobré vyučování. Je to hlavní — ne-li jediný — prostředek žákovského vzdělávání, ale i výchovy, který má učitel plně k dispozici. Jeho ovládnutí na vysoké profesní úrovni je i základem společenské prestiže učitele a ovšem i prestiže pedagogické vědy. Je to přirozené: úroveň medicíny a lékaře posuzuje společnost také podle jeho praktického působení v ordinaci.

Vyučování je velmi složitý systém, skládající se ze subsystémů Žák, Učivo a Učitel, které jsou spojeny mnohonásobnými vztahy: změna v jednom ze subsystémů vyvolá změnu celého systému. Před čtvrt stoletím chtěli učitelé matematiky podstatně zlepšit výsledky vyučování změnou učiva. Zařazení jednoduchých poznatků z teorie množin do elementární matematiky mělo si vynutit změnu vyučovacího stylu a tím efektivnější práci vyučujícího i jeho žáků. Pedocentristé považovali za hlavní článek vyučovacího procesu nikoliv učivo, ale žáka: chtěli, aby učitel vycházel důsledně ze žákových zájmů, potřeb a schopností. I při plné závaznosti učebních osnov i při respektování

individuálních duševních a tělesných zvláštností dětí, o konkrétním učivu prezentovaném žákovi i o konkrétních požadavcích na žáky rozhoduje však s konečnou platností učitel. Dobré vyučování zabezpečuje tedy jen dobrý učitel. Takový, který si s plným pochopením osvojil teoretické základy své profese a uplatňuje je tvořivě v práci se žáky. Pedagogická učiliště mají proto neoddiskutovatelnou odpovědnost za úroveň a prestiž naší školy a tedy i za prestiž pedagogické vědy samotné. Co by mohly pro zlepšení profesní přípravy učitelů hned — nebo v nejbližší budoucnosti udělat?

Především by se měli pracovníci těchto učilišť v mnohem větší míře než dosud účastnit diskuse o školské reformě, která u nás už několik let probíhá v poslanecké sněmovně, v časopisech, v rozhlasu i v televizi, a to většinou bez odborné odezvy, přestože publikované informace a návrhy jsou často nekvalifikované a pro další vývoj naší školy i nebezpečné. Ve hře mohou někdy být i hodnoty, o něž tvrdě zápasily celé generace českých učitelů, například

- osvobození školy a učitele od jednostranných ideologických tlaků a závislosti
- zabezpečení materiálního i společenského postavení učitelstva,
- právo všech dětí, tedy i dětí z nejmenších vesniček na dobré vzdělání podle jejich schopností, a to bez ohledu na to, zda jejich rodiče mohou či nemohou na („lepší“ soukromou) školu platit.

Plně v kompetenci učitelských fakult je změna jejich systému práce tak, aby lépe vyhovoval akutním potřebám transformované školy:

- a) Psychologická, sociologická a pedagogická teorie by měly být přednostně orientovány na vyučovací proces. Obecná didaktika a didaktiky vyučovacích předmětů, kterými končí teoretická část studia, by měly obsahovat syntézu příslušných teoretických vědomostí a její promítnutí do praxe. To je nelehká část studia učitelství a dosud se do značné míry (na rozdíl od studia lékařství) ponechává studentům. Využití teorie praxí by bylo racionální zajistit personálně: Učitel didaktiky vyučovacím předmětu by měl být zároveň učitelem bázové (cvičné) školy, jako tomu bývalo na učitelských ústavěch. Měl by ovšem koncipovat didaktiku tak, aby široce využívala psychologickou, sociologickou a pedagogickou teorii, kterou studenti dosud studovali a aby přinesla konkrétní informace o historii vyučování předmětu u nás i v zahraničí, které by studenty motivovaly k tvořivé samostatné práci při vyučování.
- b) *Bázová základní škola* má být centrem didaktické výzkumné práce fakulty i celého regionu. *Měla by být i právně součástí fakulty, měl by ji vést*

profesor pedagogiky a měli by na ní učit učitelé pedagogického učiliště, jako pracují učitelé lékařské fakulty na klinice. Na práci bázové školy i celé fakulty by se nepochybně příznivě odrazilo i zavedení učitelských atestací (zkoušek učitelské způsobilosti), kterými by si školská správa zajistila vliv na zvýšení teoretické i praktické přípravy začínajících učitelů. Mohlo by to mít i tu výhodu, že by se už neopakovaly skandální výsledky testu elementárních vědomostí učitelů základních škol, který zadalo ministerstvo školství 474 učitelům základních škol v lednu roku 1994.

Závěr

Nejdůležitějším úkolem pedagogických učilišť bylo a je připravit studenty tak, aby uměli učit. Vyučování je prostředkem vzdělávání i výchovy (k pracovitosti, samostatnosti, tvořivosti, spolehlivosti atd.), kterým učitel disponuje sám. Dobrá práce ve třídě je podmínkou obnovy společenské prestiže učitele i pedagogické vědy.

Orientace učebních programů pedagogických učilišť na pedagogickou praxi ve třídě předpokládá, že obecná didaktika, oborové didaktiky i práce bázové (cvičné) školy budou mít v práci fakult větší váhu. Nejrychlejší realizaci změn by umožnilo opřít se o tradice české školy, které na našich školách nejsou ještě docela mrtvé. Učitelé didaktik by měli být učiteli bázové školy (jak se to osvědčilo na učitelských ústavech) a předvádět studentům vzorné ukázky toho, jak syntézu teoretických poznatků tvořivě promítat do pedagogické praxe.

Podstatně zlepšit přípravu na praxi ve třídě je nejnaléhavějším úkolem učitelských fakult. Novou ideovou orientaci pedagogické vědy je třeba zatím propracovávat tak, aby byla pro studenty přesvědčivější, akceptovatelnější a pro praktickou práci užitečnější než byla pedagogická teorie v nedávné minulosti.

Pedagogické fakulty by měly považovat za svou povinnost udělat všechno pro zlepšení práce jejich absolventů, kteří už na školách (třeba mnoho let) pracují a zvykli si nepsychologicky a netvořivě pracovat jen podle centrálních metodických návodů.